

Martin Fahlgren

Böcker m m om kriget i Ukraina

Sociala medier är ett Eldorado för spridning av desinformation. På den ryska sidan finns t o m speciella, av staten sponsrade, trollfabriker som framställer och sprider falska uppgifter om kriget och som plockas upp och vidarebefordras av proryska sajter och bloggare. Ibland blir jag förvånad över hur personer som borde veta bättre aningslöst suger åt sig falsk eller vilseledande information. Ofta skulle det ha kunnat undvikas om användaren bara försökt ta reda på mer om källan till uppgifterna, och/eller tagit del av info från andra källor.

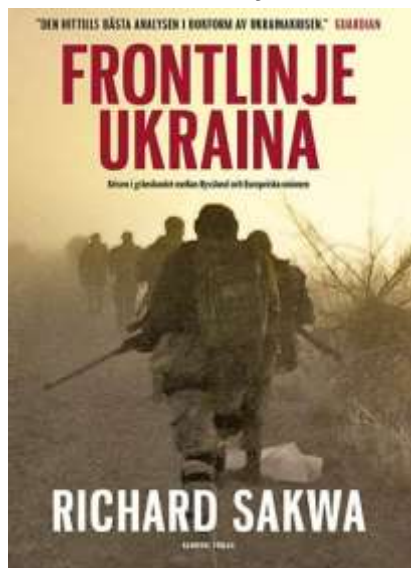
Ofta kan det vara svårt att avgöra om en viss uppgift är sann eller inte. Men om man har grundliga kunskaper om konflikten och dess historia så är risken mindre att bli lurad. Sådana kunskaper ramlar dock inte ned från himlen, utan det kräver att man studerar historien, och då med utgångspunkt från seriösa källor och undviker sådana som är rena partsinlagor. Nedan ges en kommenterad lista med sådana böcker. Dessutom ges tips om andra källor, som videodokumentärer och Marxistarkivets omfattande samling med artiklar, intervjuer, historiska arbeten, liksom studier och analyser av den ryska imperialismen, den nationella frågan (nationell självbestämmanderätt) och mycket annat.

Jag ger bara kortfattade kommentarer, med undantag av Sakwas bok, som kommenteras utförligare. För att belysa böckerna utifrån olika vinklingar, ges även länkar till bokrecensioner. Tyvärr kan en del av dem (från *DN* och *SvD*) ligga bakom betalvägg.

Jag har uteslutit Jacques Bauds *Operation Z: en analys av Ukrainakriget och dess orsaker* (2022) från boklistan. Detta därför att jag anser att den sprider en lögnaktig rysk propagandabild av kriget. Jag har i stället skrivit en separat artikel om Jacques Baud, dels med utgångspunkt från en intervju som gjordes med anledning av publiceringen av boken, dels genom att syna Bauds övriga skrivelser, hans kontakter i franska högerextremistiska kretsar m m. Se [Strålkastarljus på putinkramaren Jacques Baud](#).

Äldre historiska arbeten

Richard Sakwa, *Frontlinje Ukraina* (2015)

Sakwas bok har en prorysk slagsida, dvs är klart påverkad av det officiella ryska synsättet, vilket inte är så underligt, eftersom Sakwa verkat som forskare vid Högre handelshögskolan i

Moskva och är hedersdoktor vid fakulteten för Statsvetenskap i Moskva. Boken är inte desto mindre läsvärd, dvs det handlar inte om en trollprodukt.

Det ryska inflytandet märks bl a genom att Sakwa förespråkar den sk realistiska skolans inriktning ("realismens logik"), som innebär att man måste ta speciell hänsyn till mäktiga staters intressen, i detta fall Rysslands, och godta Kremls anspråk på en egen intressesfär i Östeuropa på de mindre staternas bekostnad. Sakwa citerar också utförligt John Mearsheimer (s. 292-295), som är den mest kände av "realisterna".¹

Ett annat exempel på Sakwas pro-ryska hållning är att han lägger stor vikt vid Natos utvidgning österut och anför att den tidigare ukrainske presidenten Viktor Jusjtjenko 2008 drev frågan om ukrainskt Nato-medlemskap, men glömmer att det folkliga ukrainska stödet till Nato-anslutning vid den tidpunkten var mycket litet och att frågan försvann fullständigt från dagordningen när Jusjtjenko 2010 förlorade presidentvalet till den proryske Viktor Janukovitj. Dessutom var vid den tiden intresset från viktiga Nato-länder svalt när det gällde att ansluta Ukraina – Tyskland och Frankrike satte stopp för alla sådana förhandlingar.

En stor del av boken handlar om Majdanupproret. Sakwa framhåller helt korrekt att det var "ett uppror mot Janukovitjregimens korruption, svågerpolitik och förbrytelser i allmänhet" (s. 117). Janukovitj hade nämligen berikat sig själv ordentligt under sin tid vid makten:

Janukovitj var en kompetent företrädare för den byråkratisk-oligarkiska centristiska tendensen i ukrainsk politik, tillsammans med en rå kleptokratisk opportunist som hade att göra med berikandet av honom personligen och hans familj. (s. 101).²

Men även i detta avsnitt märks det ryska narrativets inflytande, bl a av att stort utrymme ägnas åt USA:s försök att påverka utvecklingen med ekonomiska, politiska och andra medel, och där amerikanske biträdande statssekreteraren Victoria Nuland ges en framträdande roll, samtidigt som det i stort sett inte sägs någonting om de omfattande ryska försöken att påverka – de hade sedan lång tid tillbaka "agenter" i alla nivåer av det ukrainska samhället inklusive mäktiga oligarker, ledande figurer inom flera politiska partier, inom polisen och militären. Text nämns inte ens att Putin var i daglig kontakt med den proryske presidenten Janukovitj³.

Vad gäller de massiva folkliga protesterna i Ukraina under perioden december 2013 – februari 2014, är det uppenbart att Sakwa saknar djupare insikter om desamma. Det beror dels på att han aldrig var på plats och dels på att han bygger sin berättelse på hopkok av uppgifter främst från ryska källor och Internet-klipp (där urvalskriterierna är okända). Resultatet har blivit en berättelse som gräver ner sig i vissa detaljer samtidigt som den uppvisar nästan total brist på förståelse för den enorma massrörelse som verkade under dessa månader.⁴ Exempelvis lägger Sakwa stor vikt vid de beväpnade militanta högerextremisternas roll, vars inflytande och storlek överdrivs – det rörde sig om hundratals individer, inte tusentals – samtidigt som demonstrationsdeltagarna var 100 000-tals. Han ägnar också flera sidor åt rykten som det saknas ordentliga bevis för, såsom sammanstötningarna den 20 februari, då över 100 personer döddes och över 900 skadades och där Sakwa redogör för ett rykte enligt vilket högerextremis-

¹ Om intressesfärer, se Benny Andersson, [Stormakternas favoritteori är inget för vänstern](#) och [Kan intressesfärer skapa fred i vår tid?](#), samt Erik Melander, [Hur uppnå fred av hög kvalitet?](#)

² I lästipsen till [Peter Johnsson: Majdanupproret 2013-14](#) (s. 21) finns att avsnitt som med omfattande bildmaterial låter oss få insyn i Janukovyts lyxpalats utanför Kiev.

³ Den enda kontakten med Janukovitj som Sakwa nämner är kvällen den 21 februari, då "Putin varnade Janukovitj för att lämna Kiev" (s. 122), vilket Janukovitj ignorerade. Sakwa påstår också (samma sida) att det ägde rum "minst fyra mordförsök" på Janukovitj när han lämnade Kiev. Det är inte omöjligt, men Sakwa ger ingen mer info om dessa mordförsök (hur allvarliga var de? osv). Anger heller inga källor.

⁴ Här är kontrasten med Peter Johnssons redogörelse för Majdanupproret enorm (se not 2 ovan). I motsats till Sakwa befann sig Peter i händelsernas centrum, kunde känna av stämningarna, samtala med demonstranter m m.

tiska krypskyttar, som befann sig i Ukraina Hotel, hade skjutit inte bara poliser, utan även flera demonstranter. Den källa han hänvisar till är en uppsats av Ivan Kachanovski, men förtiger att den utsatts för omfattande kritik. Sakwa citerar Kachanovski:

En analys av en stor mängd uppgifter pekar på att vissa element inom Majdanoppositionen, inklusive dess extremistiska yttersta högerflygel, var inblandade i denna massaker för att ta makten och att regeringens utredning av denna anledning förfalskades.⁵

Recension: [Skiftande bilder av vad som egentligen händer i Ukraina](#) (Sveriges Radio)

Michail Zygar, *Männen i Kreml* (2017)

Detta är något av en personlig favorit. Författaren är en ryss som hade unika kontakter inom den ryska politiska eliten, vilket också framgår av hans bok, som till stor del baseras på intervjuer, och som ger åtskilliga inblickar bakom maktens kulisser. Vi får också veta vad som skedde under olympiska vinterspelen i Sotji, som Putin & Co använde för att färdigställa planerna för den ryska ockupationen av Krim och upproret i östra Ukraina.

Recensioner: [Stark spelare med svaga kort](#) (Aftonbladet); [Michail Zygar: Männen i Kreml. Inifrån Putins hov](#) (DN); ["Den bästa boken jag läst om Putin"](#) (Expressen); ["Putin är inget geni som styr över jordgloben"](#) (SvD).

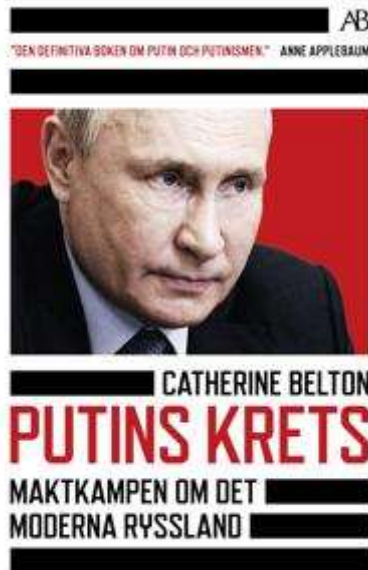
Lästips:

Se Jan Hägglöf, [Hur uppstod kriget mellan Ukraina och Ryssland?](#), som baseras på Zygars bok och skildrar hur motsättningarna mellan Ryssland och Ukraina skärptes under Majdan-upproret som inleddes i slutet av 2013 och kulminerade i februari 2014. Detta följdes av den ryska annekteringen av Krim, ryskstödda uppror i östra Ukraina och bildandet av "folkrepublikerna" Lugansk och Donetsk. Ett lågintensivt krig startade som i slutet av februari 2022 följades av den fullskaliga ryska invasionen av Ukraina.

⁵ Sakwa, s. 125. Den av Sakwa citerade Kachanovski-uppsatsen var egentligen ett anförande vid universitetet i Ottawa och har publicerats av *academia.edu*: [The "Snipers' Massacre" on the Maidan in Ukraine](#). Där finns även texter som är kritiska mot hans version, t ex [Ivan Kachanovski is a falsifier of the Maidan massacre in Ukraine and contemporary history of Ukraine](#). Detta nämner inte Sakwa. Se även: <https://i-kachanovski.livejournal.com/>; [https://i-kachanovski.livejournal.com/tag/"Snipers' Massacre" on the Maidan](https://i-kachanovski.livejournal.com/tag/%22Snipers%27%20Massacre%22%20on%20the%20Maidan); samt <https://ukrainian-studies.ca/2014/12/01/taras-kuzio-study-ukrainian-nationalism-university-ottawa/>

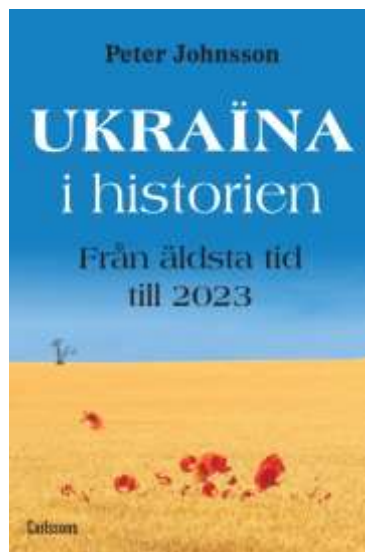
Nyare historiska arbeten

Catherine Belton, Putins krets. Maktkampen om det moderna Ryssland (2021)

Recensioner: [Så styr Putin och plundrarna från KGB dagens Ryssland](#) (DN); [Unika perspektiv inifrån Putins välde](#) (SvD); ["Putins krets" - en prisad och stämd bok - Studio Ett](#) (Sveriges Radio)

Peter Johnsson, Ukraina i historien: Från äldsta tid till 2023

Större delen av boken är skriven 2015, dvs utvecklingen därefter berörs bara flyktigt. Bokens nyskrivna första kapitel handlar främst om Putins föreställningsvärld och imperialistiska aspirationer, dvs att Putin vill återskapa ett ryskt imperium. Detta har givetvis sina rötter i Rysslands historia.

OBS: På marxistarkivet finns ett utdrag ur boken: [Majdanupproret 2013-14](#).

Recension: ["Det här är en brytpunkt i vår historia"](#) (Östgötatidningen)

Martin Kragh, *Det fallna imperiet* (2022)

Försöker täcka hela historien, från Tsarrysslands fall, Sovjetunionens utveckling och sammanbrott, och det postsovjetiska Ryssland, med tyngdpunkten på det sistnämnda och särskilt Putins tid vid makten. Resultatet är en bok som ger en ganska kortfattad och summarisk bild av historien, men som ändå i stora drag ger en OK historieskrivning.

Recensioner: [Finns verkligen ett nytt Ryssland runt hörnet?](#) (*Aftonbladet*); [Putins långa och brutala väg för att återupprätta det fallna imperiet](#) (*DN*); [Vi måste göra som Martin Kragh säger](#) (*Expressen*); [Ovärderlig inblick i hur Putin tänker](#) (*SvD*)

Anna-Lena Laurén och Peter Lodenius, *Ukraina: gränslandet* (2022)

Har jag inte läst själv.

Recensioner: [Anna-Lena Laurén och Peter Lodenius | Ukraina – gränslandet](#) (*GP*); [Lauréns sällsynta förmåga: hon förstår både politik och människor](#) (*SvD*); [Lodenius och Laurén om ett Ukraina i kläm](#) (yle, finsk TV).

Serhii Plokyh, *Det rysk-ukrainska kriget* (2023)

Denna bok är den enda som skildrat hela konflikten, inklusive invasionens första år. Det är ett stort plus och rekommenderas därför dem som vill ha en överblick.

Recensioner: [Toppolitikern: Kriget var oundvikligt](#) (Aftonbladet); [Serhii Plokyh skriver invasionens historia i realtid](#) (DN); [Hur ska man skriva om det pågående kriget i Ukraina?](#) (svenska yle, finsk TV).

Karl Schlögel, *Dilemmat i Kiev* (2023)

Dilemmat... skiljer sig från alla andra här redovisade böcker såtillvida att den till stor del består av fristående *essäer* som behandlar olika ämnen, många av dem någon stad eller region. Detta sätt att skriva historia är typiskt för Schlögel, vars arbeten för det mesta är mycket intressanta och tänkvärda. Denna bok är inget undantag.

Recensioner: [Här har de bott, drömt, levt – och dödats](#) (Aftonbladet) [Det vi ser i Ryssland är totalitarism av ny typ](#) (Marxistarkivet)

Timothy Snyder, *Vägen till ofrihet* (2019)

Boken skrevs innan Rysslands storskaliga invasion. Stort utrymme ägnas åt fascisterna Ivan Iljin vars tänkande Snyder menar har haft ett stort inflytande på Putin och hans omgivning. Ur den aspekten är boken intressant, även om Snyder nog överdriver Iljins betydelse och inflytande: Putin har knappast utformat sin politik på basis av Iljins ideologi. Tvärtom har Putin nog tagit till sig Iljin därför att dennes ideologi är användbar för att motivera den storryska politik som Putin bestämt sig för att föra.

Recensioner: [Timothy Snyder skingrar röken runt samtiden](#) (SVT); [Om inga fakta finns segrar propagandan och de ”eviga sanningarna”](#) (DN); [Konspiratorisk liberalism](#) (Röda rummet); [Så spikrak är inte vägen till ofrihet](#) (SvD)

Sevärd *föreläsningsserie* (23 avsnitt!) med Snyder, *The Making of Modern Ukraina*: https://www.youtube.com/playlist?list=PLh9mgdi4rNewfxO7LhBoz_1Mx1MaO6sw

Videos

Det finns flera sevärda dokumentärer om Majdanupproret och kriget i Ukraina.

1) *Putin och västvärlden* i 3 delar (på SvtPlay): <https://www.svtplay.se/dokument-utifran-putin-och-vastvarlden>

Följande är tidsdokument:

2) *Winter on Fire* (från 2015). På Netflix (med svensk textning):

<https://www.netflix.com/title/80031666>

Även Youtube (utan svensk text): <https://www.youtube.com/watch?v=yzNxLzFfR5w>

3) *Ukraine Path To Freedom* (från 2015). På YouTube:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ro5x3jj4eRY>

Marxistarkivet

Marxistarkivet har haft en mycket omfattande bevakning av såväl kriget, som den historiska bakgrunden, Natos utvidgning och roll, Putins och Rysslands politik och målsättning med kriget, Ukrainas sociala, politiska och ekonomiska utveckling m m.

Där behandlas också teoretiska frågor som är viktiga för förståelsen för kriget, t ex om Ryssland är imperialistiskt eller ej, nationell självbestämmanderätt och ”intressesfärer”. Liksom om hur vänstern internationellt och nationellt ställt sig till kriget. Ganska många ryska och ukrainska socialister har fått komma till tals (t ex ryssarna Ilja Budrajtskis, Boris Kagarlitskij, Ilja Matvejev och Alexej Sachnin, samt ukrainarna Taras Bilous, Vitalij Dudin, Volodymyr Isjtjenko och Hanna Perechoda).

Artiklar som är äldre än 1-2 månader finns samlade i en avdelning som heter *Aktuella frågor*:

https://marxistarkiv.se/diverse/aktuella_fragor.html#ukraina

Där finns även en speciell *debatt-avdelning*:

https://marxistarkiv.se/diverse/aktuella_fragor.html#ukrainadebatt

Nyare texter återfinns i *Senaste nytt*-avdelningen:

https://marxistarkiv.se/klassiker/visa_nya.php

Aktuellt på Marxistarkivet

Marxistarkivet försöker både ge historisk bakgrund och följa upp händelser av betydelse för förståelsen av kriget. Här följer några sådana texter som publicerats under de senaste veckorna (augusti 2023):

Martin Fahlgren: [Annekteringen av Krim och upproret i östra Ukraina 2014](#) (en grundlig genomgång av vad som faktiskt skedde)

John-Paul Himka: [Den ukrainska nationen på Lenins, Hitlers och Stalins tid](#)

Boris Kagarlitskij: [En vädjan till mina progressiva vänner i väst](#)

Lily Lynch: [Ofullkomlig enhet](#) (Om NATO-toppmötet i Vilnius i somras)

Murray Smith: [Rysslands krig i Ukraina och den europeiska vänstern](#)

Artikelsamling: [För och emot klustervapen i Ukraina](#)